

SEKSUELE EENWORDING BESTAAT NIET: OVER SEKSUALITEIT, INGEBEELDE EENHEID EN ONDERSCHIED^o

Alfons Vansteenwegen*

Hoewel vele mensen de tussenmenselijke seksualiteit zien als een vorm van eenwording tussen twee partners, gaat dit beeld strikt genomen niet op. Seksualiteit behoort tot de orde van de analoge taal en daarin is een werkelijk onderscheid en een echte overbrugging van dat onderscheid onmogelijk.

Verliefdheid: de passionele seksuele aantrekkings

Wanneer twee mensen verliefd worden op elkaar, verlangen ze heel erg om bij elkaar te zijn. Verliefdheid is een gevoelstoestand. Men wil steeds weer naar de ander toe. Men ziet de ander niet meer zoals die werkelijk is, maar zoals men die ander wenst. Verliefdheid is een oogziekte (Vansteenwegen, 1988). Ik verander de ander en maak haar/hem tot diegene die perfect bij mij past en met mij een eenheid vormt. Ik smelt dan met die ander samen. Er treedt een fusie op: we vloeien samen. Die eenheid is 'evident' en ze is er 'vanzelf'. Ik neem zonder meer aan dat mijn wensen de werkelijkheid vertegenwoordigen. Ook seksueel.

Men kan het lichaam in de verliefdheid op twee manieren benaderen. Enerzijds is het een lichaam van de ander dat ik door mijn projectie ombuig in de richting van mijn wensen. In die zin is het slechts een kader, een tabula rasa waarop ik projecteer wat ik wens. Anderzijds is het bij verliefdheid toch ook zo dat oude onbewuste betekenissen een rol spelen. Die zijn verbonden, niet met een tabula rasa, maar aan een lijf-met-geschiedenis, zeer specifiek en individueel. Het is welbekend dat bepaalde lichamelijke kenmerken een verliefdheid kunnen uitlokken omdat ze verbonden zijn met de kenmerken van zeer vroege levensbelangrijke figuren in iemands leven. De trigger is specifiek en historisch, het effect ervan overschrijdt duidelijk de gegeven realiteit in een kleine waanzin waarin de ander als de perfecte wederhelft wordt gevonden, soms zelfs met het gevoel van melancholie en heimwee dat duidt op een vorm van terug-vinden, erbij. Jij bent mijn zusterziel, reeds van voor mijn geboorte...

Verliefdheid heeft iets van troost van een onnoemelijk tekort. Of beter gezegd, van het existentieel tekort dat ons allen kenmerkt. Wanneer ik verliefd ben, dan ben ik niet meer in het bestaan geworpen (Moyaert, 1994). (Met deze uitdrukking gaven de existentiële filosofen de radicale beperktheid en toevalligheid aan van het menselijk bestaan). Dan besta ik met recht en reden. Ik ben voor jou de enige referent. Ik wil een god zijn in het diepste van jouw gedachten. We zijn beiden de zon in elkaar. In een kort intermezzo willen we erop wijzen dat er ook zoiets als het omgekeerde van de verliefdheid bestaat. Dat komen we in de kliniek voor echt

* Prof. Dr. A. Vansteenwegen, psycholoog. Communicatiecentrum, Groot park 3, B-3360 Lovenjoel, België.

^o Deze tekst is gebaseerd op een lezing gehouden voor het Studium Generale te Nijmegen op 8.11.94 en te Arnhem op 7.5.95.

Geaccepteerd voor publicatie 14 november 1995.

In een kort intermezzo willen we erop wijzen dat er ook zoiets als het omgekeerde van de verliefdheid bestaat. Dat komen we in de kliniek voor echtparen wel eens tegen. Een partner ziet de ander helemaal en uitsluitend zoals hij die ander vreest, niet zoals die ander werkelijk is. Jij bent de bron van al mijn ongeluk! Jij bent de oorzaak van mijn leed. Dit sluit seksuele afkeer in, niet van het seksuele als dusdanig dus, maar van de hele persoon. Wij noemen dat een negatieve relationele mythe (Vansteenwegen, 1988). Deze beeldvorming over de partner kan een zwaar beletsel zijn voor ernstig therapeutisch werk. Wat voor zin heeft het immers aan verandering te werken als één van de partners er toch van overtuigd is dat de ander eens en voor altijd de extreem negatieve is, die nooit zal veranderen? Een therapie, in zo'n situatie, heeft pas zin als de cliënt eerst via een cognitieve herstructurering het beeld dat hij of zij van zijn/haar partner heeft, heeft genuanceerd.

Volgens sommigen heeft die verliefdheid ook een seksueel aspect : jij bent de complete vervulling van mijn seksueel begeren. Ook seksueel worden we één! Partners vormen in die opvatting dan samen een **stelsel**: een eenheid waarbinnen beiden op elkaar inwerken en beiden bij elkaar veroorzaken wat ze wensen zodat deze wisselwerking leidt tot een seksueel hoogtepunt (Verhulst & Heiman, 1979). Beiden vertolken tegenover elkaar de opwindende die ze voelen en de uitdrukking van die opwindende is dan weer voor de ander een oorzaak van eigen opwindende. Doordat ze elk wat ze innerlijk beleven, uitdrukken en daardoor precies bij de partner ook weer nieuwe bronnen van plezier aanbrengen. Dit leidt dan meestal tot een hoogtepunt. Misschien zelfs tot het zo begeerde en geprezen gelijktijdige wederzijdse orgasme! Ze gaan beiden in elkaar op.

Het seksueel verlangen neigt naar 'eenwording', in elkaar opgaan, psychologisch samenvallen. Is het niet zo dat deze twee partners met elkaar versmelten en vanzelf samenvallen? Is dat niet vanzelfsprekend? Toch is niets minder waar! De stelling die hier wordt verdedigd is helemaal anders. Slechts in zeer uitzonderlijke gevallen kan men spreken van 'seksuele eenwording' en misschien blijft die zogenaamde eenwording alles bij elkaar toch een illusie. Dat zullen we verder aantonen. Een levensechte relatie is niet vanzelfsprekend en ze is heel zeker niet-evident.

Laten we vooraf enkele begrippen duidelijk stellen. Het verschil tussen een werkelijke eenheid en een fusie is dat er bij de werkelijke eenheid eerst een echt onderscheid moet zijn, dat dan overschreden wordt. Het onderscheid blijft tot op zekere hoogte steeds bestaan : een eenheid is geen versmelting waarin de onderscheiden partijen uiteindelijk in het geheel opgaan. Zich met een partner verbinden is nog wat anders dan er zich compleet mee identificeren of er helemaal mee samenvallen! Het samenzijn van partners is nog wat anders dan een soort deeg waarin de ingrediënten onherroepelijk verdwijnen.

Wanneer we hier het woord **onderscheid** gebruiken dan bedoelen we daarmee dat twee partners op zich aparte gehelen zijn, en niet componenten van een groter geheel. Ze zijn onderscheiden. Het woord **verschil** duidt er op dat de twee partners niet volkomen gelijken op elkaar. Ik ben anders dan jij. Deze twee aspecten van het niet volkomen in elkaar opgaan worden hier soms door elkaar heen gebruikt omdat ze in het Nederlandse taalgebruik niet altijd op deze wijze bepaald worden.

Ter inleiding het verhaal van Koen en Lea

Koen komt 's avonds thuis van het werk. Lea heeft zich sexy gekleed. Ze heeft dat duidelijk tegen haar zin gedaan, om hem een plezier te doen. Ze zit daar en ze weent. Reeds weken

vraagt hij er om dat ze hem eens zou verrassen bij het thuiskomen. Zij is al ettelijke jaren helemaal niet meer in voor seks. Ze zijn nu meer dan twintig jaar getrouwd en ze hebben twee jongvolwassen dochters. Door de jaren heen bleek dat Koen een grote behoefte heeft aan seks. Hij wil ook eens wat variatie. Door het aantrekken van sexy lingerie maakt ze hem zeer enthousiast.

Koen is een corpulente struise veertiger, ingenieur bij een bouwmaatschappij. Hij is een over-emotioneel type dat kan zitten wenen van verlangen om één gebaar van liefde van Lea. Lea is een strenge schoonheid, rijzig van gestalte en met een door het leven gehard gelaat, vol begrip en levenservaring. Ze is maatschappelijk werkster.

Koen wacht al jaren op een gebaar van liefde van haar kant. Op enige appreciatie. Lea is alle seksueel plezier geleidelijk aan kwijt geraakt, precies omdat hij daar zo op aandringt. Ze vindt hem abnormaal. Hij heeft wat ondeugende pleziertjes. Hij wil wel eens vrijen op de dag. Hij koopt wel eens pikante lingerie. Hij maakt graag naaktfoto's van haar. Hij wil orale en anale variaties. Haar aarzelingen en afwijzingen maken hem nog meer eisend.

Koen heeft als grootste (onmogelijk, paradoxaal) verlangen dat *zij uit zichzelf* -niet omdat hij het vraagt!- voor *haarzelf* zou genieten van seks. Dat ze uit zichzelf initiatief neemt. Dat ze uit zichzelf naar seksuele opwindning verlangt. Hij hoopt dat ze uit zichzelf die lingerie aantrekt en hem tot seks verleidt. (Dit verlangen wordt hier paradoxaal genoemd omdat in de beleving van deze vrouw dit verlangen aankomt als een bevel voor een onmogelijke opdracht. Wie kan er nu op bevel zin hebben? Zijn verlangen is per definitie onvervulbaar omdat hij per sé wil dat ze uit zichzelf doet wat hij graag zou willen.)

Lea reageert op zijn verlangen niet met een 'neen' maar met een: "Zie eens hoe ik eronder lijd om met jou prettig te vrijen!" Dit vertolkt zich op bepaalde ogenblikken ook in ondragelijke rugpijn of pijn bij het vrijen.

Deze mensen hebben in hun seksualiteit door de jaren heen een enorm **verschil** tussen hun beiden tot stand gebracht. Wat niet wil zeggen dat ze dit ook zo gewild hebben. Maar ze hebben er wel elk actief toe bijgedragen. Ze houden erg van elkaar. Ze hebben met elkaar de beste bedoelingen. Ze zijn in feite zeer veel met seks bezig. Ze bewerken steeds meer wat ze niet willen.

Ze komen er echter niet toe dit enorme verschil tussen hun beiden duidelijk aan de orde te stellen. Doordat ze het verschil niet erkennen wordt het steeds maar groter. Koen denkt dat omdat seks voor hem opwindend is, dat voor haar toch ook zo moet zijn. Hij wil haar reduceren tot zijn wensen. Een lief gebaar van haar voor hem is (in zijn ogen) een seksueel gebaar! Hij neemt haar anders-zijn niet ernstig.

Lea denkt dat ze niet anders kan doen dan wat hij vraagt. Ze doet dat ook. Maar ze laat tegelijk merken hoe afkerig ze is. Zo trekt ze de sexy lingerie wel aan, maar zit erbij te huilen. Dat is iets waar hij absoluut niets mee kan en waar hij dan op zijn beurt onder lijdt. De boodschap van Koen is: "Je moet spontaan met mij seks willen, niet omdat ik dat vraag, maar uit jezelf en voor jezelf, voor je eigen plezier! Je moet gelijk zijn aan mij. Je moet passen bij mij. Hetzelfde zijn als ik."

De boodschap van Lea is: "Ik kan niet neen zeggen op jouw wensen. Ik voeg me naar jouw wens en daardoor bewijs ik dat ik me niet kan voegen naar jouw wens, omdat ik niet kan kiezen. Maar nog liever val ik dood dan neen te zeggen (Lea had reeds meer dan één suicide poging achter de rug met relationele betekenissen).

Wat Lea duidelijk mist, is de capaciteit om neen te *zeggen*. Daardoor precies kan ze tegenover hem ook geen 'ja' zeggen. Wat Koen mist is een vraag te kunnen stellen waarop een

neen mag en kan komen.

Deze partners kunnen het verschil inzake seksuele beleving tussen hun beiden niet zien, niet aanvaarden en dus ook niet oplossen. Door allebei te doen alsof hun seksueel verlangen niet verschillend is, leven ze in een soort ingebeelde eenheid. Ze passen bij elkaar en reduceren daartoe de partner tot diegene die men wenst (hij) of vreest (zij).

Wat ten minste uit dit voorbeeld blijkt is dat in het seksuele niets eenvoudig is. Men merkt de complexiteit van de seksuele omgang. Seksualiteit blijkt zelden 'vanzelf', natuurlijk' of 'evident'.

Seksualiteit als analoge taal

Men kan de seksualiteit beschouwen als een soort taal. Als we de seksualiteit beschouwen als een analoge taal (Bateson en Jackson, 1968; Watzlawick, Beavin en Jackson, 1967) is er op dat vlak geen echt onderscheid tussen de partners mogelijk en dus ook geen werkelijke overschrijding van het onderscheid. Dat is een eerste stelling. De gevonden eenheid zou slechts ingebeeld, en niet werkelijk, zijn.

Wat is die analoge taal?

De analoge taal 'werkt' met hoeveelheden als teken (Bateson en Jackson, 1968). Het is de taal waarin het teken de rechtstreekse afbeelding is van het betekende. Het is een metaforische taal (Haley, 1977). Een erectie of het nat worden zijn bijvoorbeeld 'tekens' van seksuele opwinding en tegelijk 'onderdeel' van die seksuele opwinding. Ze vertolken de seksuele opwinding op een rechtstreekse wijze. De analoge taal is een taal met afbeeldingen, waarin er tussen het betekende en het teken een direct verband bestaat. Het teken in de analoge taal is een hoeveelheid, een grootheid van iets.

De analoge taal is een taal die geen ontkenningen, geen logische functies en geen echte verschillen of onderscheiden toelaat. Het is een taal die geen metacommunicatie over zichzelf bevat. Daardoor laat ze geen bepaling van het logische type (van het niveau) van een uitspraak toe. (Met logische type bedoelen we het soort klasse waarover een uitspraak gaat. Er bestaan in de taal verschillende hiërarchieën van uitspraken. Eén uitspraak kan gaan over een andere uitspraak. Stel dat ik zou zeggen 'Luister!' en daarna zeg ik 'Dit is een bevel' dan gaat die tweede uitspraak over de eerste en is die van een hoger logisch niveau. Over die uitspraak die gaat over een andere uitspraak kan ik dan weer iets zeggen. Zo kan ik ook zeggen 'Dergelijk bevel is niet dwingend' dan spreek ik over de boodschap die op haar beurt reeds een boodschap was over een andere boodschap. Ik bevind me dan op een nog hoger logisch niveau). De analoge taal laat niet toe dergelijke niveau's van communicatie te onderscheiden. De analoge taal is dikwijls in het gesprek zelf wel een meta-taal die aangeeft of een uitspraak moet gezien worden als een bevel, een spel, een strikte informatie. Door de toon waarop ik iets zeg, kan men merken of het een verzoek is of een bevel. Die toon is een analoge boodschap.

De analoge taal is de taal van het imaginaire, de taal van de dromen. De analoge taal is ook de taal van suggestie. Het is de taal die oproept tot een seksuele interactie. Het is ook de taal die bepaalde seksuele gevoelens oproept. De analoge taal roept op tot een bepaalde relatie met de ander. Maar de analoge taal is dikwijls dubbelzinnig en nooit volkomen eenduidig omdat ze suggereert en niet echt aanduidt. Het is met die analoge taal onmogelijk aan te

geven dat dit **niet** dat is. Dat slechts dit of dat geldt. Een dysjunctie is niet mogelijk. Geen ontkenning. Geen neen. Geen verschil. Onderscheiden maken blijkt niet mogelijk. Er blijft een zekere dubbel- of meerzinnigheid.

Laten we het begrip analoge taal even illustreren vanuit het seksuele domein. Wat 'zegt' een **erectieverlies**? Een erectieverlies kan vele betekenissen hebben en er kunnen vele betekenissen aan gehecht worden. Bijvoorbeeld. 'Dat ik nu niet met jou wil vrijen? Dat ik nu niet met jou wil. Dat ik **nu** niet met jou wil? Dat ik nu niet met **jou** wil? Dat ik nu niet met jou **wil**? Dat ik helemaal niet met jou wil? Dat ik niet met jou kan? Dat jij mij overdondert? Dat we te dicht op elkaar leven? Dat mijn omgeving mijn zelfwaardegevoel heeft aangetast? Dat ik jou iets betaald wil zetten, zonder dat ik dat zelf goed beseft?

Wat 'zegt' een **anorgasmie**? Ook anorgasmie kan vele betekenissen hebben en krijgen zoals: 'Dat jij van mij niets moet hebben? Dat jij van mij op seksueel vlak niets moet hebben? Dat je in jezelf bepaalde seksuele plezieren niet wenst of durft te vinden? Dat ik tekort schiet in mijn verleidings- of vrijersvaardigheden? Dat jij er niet in slaagt mij duidelijk te maken wat je zelf wil? Dat je op een ander betrokken bent? Enzovoort.

Denken we ook aan het voorbeeld van Lea die wél lingerie aantrekt en tegelijk zit te huilen... Analoog kan men niet zeggen: "ik wil je **niet**". Daarvoor heeft men een andere taal nodig: de digitale taal.

Wat is die digitale taal?

Dit is de taal met onderscheiden tekens (digits, cijfers of letters) die van elkaar onderscheiden zijn en die ook onderscheiden zijn van het betekende (Bateson, 1972). Dit is de taal waarin de betekenissen bij conventie zijn vastgelegd. (In de analoge taal is het verband tussen teken en betekende steeds rechtstreeks.) Ieder teken heeft hier een specifieke betekenis en slechts één betekenis. Dit is de taal van het werkelijke onderscheid of verschil. Van de logische functies. Van het dit of dat. Van de ontkenning, van de werkelijke 'neen'. Het is de taal van de logische eenduidigheid. Van het scherp stellen van verhoudingen en van overeenkomsten en verschillen.

Het is de digitale taal die toelaat het onderscheid tussen ja of neen te maken. Heel even uiteengaan is nog niet hetzelfde als een echt 'neen', die bijvoorbeeld in een officiële wettelijke scheiding wordt vertolkt. Anderzijds is het 'neen' uit de digitale taal de enige voorwaarde tot een 'ja' in de relatie. Een echt 'ja' veronderstelt de mogelijksheidsvoorwaarde van de keuze en dus van de dysjunctie én dus van het 'neen'. De digitale taal is de taal van het verschil en het onderscheid.

Ik wil dit even illustreren met een regel die in ons Communicatiecentrum werd ontworpen in verband met opdrachten uit de seksuele therapie. In die therapie worden aan de cliënten huiswerkopdrachten meegegeven. Een basisregel daarbij is, dat men niets mag doen wat men zelf niet graag doet. Men moet dus stoppen met de oefening als men er geen plezier meer in vindt. Nu is het bij de rapportage van dergelijke 'ervaringskansen' zoals wij ze dan noemen, zeer belangrijk naar de juiste betekenis; op zoek te gaan naar de reden waarom één partner is gestopt met de opdracht. Want vanuit dat gegeven komen we op de onderliggende weerstanden of beletsels, die dan worden doorgewerkt. Heel dikwijls betekent dat dat de boodschap die in dat stoppen zit duidelijk in de relatie wordt gesteld. Bij de aanvang van deze therapieën was het soms zeer onduidelijk of iemand de oefening even had onderbroken, of dat hij of zij er werkelijk mee wou stoppen. Een onderbreking is analoog en dus meerzinnig.

Zo kwamen we ertoe de cliënten te vragen dat diegene die er genoeg van had het woordje 'stop' zou zeggen. Dan was het meteen duidelijk dat die de oefening wilde beëindigen. Er werd dus een digitaal teken gevraagd.

Het spreken (we stellen dat hier voor de gemakkelijker gelijk aan de digitale taal) brengt onderscheiden/verschillen aan het licht, of men dat wil of niet. Daarom zullen gepassioneerde verliefden liefst 'vanzelfzwijgend' bij elkaar zijn. Het spreken kan ontkenningen of relativeringen bevatten van mijn verlangen. Het spreken zal tenslotte duidelijk maken dat jij niet diegene bent die ik dacht dat je was. Het **echte** spreken brengt het anders zijn van de ander onvermijdelijk aan het licht.

We vinden hier een mooi voorbeeld van in één van de Napolitaanse liefdesliederen die Pavarotti (Vansteenwegen, 1995) zingt: *Silenzio cantatore: De Zingende Stilte*:

Stil, vanavond, zegt niets,
kom in mijn armen zonder een woord.
Alles slaapt in, in een wondere stilte,
slaapt in de zomernacht.
Maria, in deze stilte- deze zingende stilte-
zal ik je geen woord van liefde spreken,
maar de zee zal spreken in mijn plaats.

Zeg me : ben je vanavond helemaal de mijne?
Je prachtige ogen zeggen van wel.
Neen onder deze maan mag geen
ontkenning komen uit deze bedriegelijke mond
Maria, in deze stilte -deze zingende stilte-
zal ik je geen woord van liefde spreken.
De hemel zal spreken in mijn plaats

Hemel, antwoord. Zee, antwoord me.
Sterren, wil je niet spreken?
Napels, zeg me, zijn ze zoet of zuur
de tranen die ik stort?
Maria, in deze stilte -deze zingende stilte-
zal ik geen woord van liefde spreken,
de stilte zal spreken in mijn plaats.

Men merkt hier hoe de verliefde spreekt van 'bedriegelijke mond', 'geen woord van liefde', enz. Hij heeft het over 'de stilte', de zee, die spreken in mijn plaats! Spreken is voor geliefden gevaarlijk maar tegelijk ook, volgens onze redenering, de enige weg naar echt contact.

Het is gevaarlijk omdat het steeds het anders-zijn van de partner naar boven brengt. In 'Liefde na verschil (1995)' brengen we het verhaal van een man die telkens wanneer er iets ter sprake kwam in de therapie reageerde met: 'Ssst... laten we daarover zwijgen; Ssst..laten we het over iets anders hebben, enzovoort.' Er wordt aangetoond dat deze man in dat paar een ingebeelde eenheid in stand probeerde te houden, een imaginair beeld van hun samen-zijn in de relatie. Spreken en vooral afspreken waren voor hem overbodig. Als ik iets wil en jij houdt van mij dan wil jij toch vanzelf hetzelfde! De paradox van dit paar was dat ze hulp

vroegen omdat hij haar soms mishandelde.

Ook Lea uit het eerste voorbeeld weigerde het echte gesprek. Ze wou Koen niet tegen spreken. Hun verschil niet ter sprake brengen.

Het spreken is de enige weg tot contact omdat het de enige wijze is om een onderscheid te stellen, te behouden en te overbruggen tegelijkertijd. Het verschil wordt dus niet wegge-moffeld. Er wordt niet gedaan alsof het er niet was. Het blijft bestaan, het wordt geleden en het wordt overbrugd in het begrip, het meevoelen en de afspraken.

Seksuele omgang: twee radikaal onderscheiden partners

De seksuele eenwording is onmogelijk omdat er in het seksuele spel steeds twee onderscheiden personen betrokken zijn. Dit betekent twee onherleidbare bewustzijns, twee onherleidbare voorkeuren, enz. Dit betekent meestal ook twee geslachten, met elk een heel andere beleving van de seksualiteit. Voor de man is seks bijvoorbeeld meer coïtaal gebonden en wat makkelijker los te maken uit de algehele relatie. Voor de vrouw is seks veel meer relationeel gebonden en is het seksuele plezier meestal niet zozeer aan de coïtus gebonden. Seks voor hem is dus werkelijk iets anders dan wat seks is voor haar. Twee verschillende belevingen dus ook: terwijl de één denkt: 'als dit maar kan blijven duren', denkt de ander wellicht: 'als dit al maar gedaan was!' Twee verschillende ritmes ook: één sneller en één trager. Twee verschillende persoonlijke en seksuele geschiedenissen die samenkomen in deze seksuele omgang. Twee totaal verschillende inhouden van het woord 'seks'. Twee 'willen' die verschillend zijn. Twee 'ikken' die elk volkomen origineel zijn. Het ik is de bron, de mogelijkheidsvoorwaarde voor het maken van onderscheiden én zoals we verder zullen zien, van de digitale taal. Twee personen die nooit in dezelfde mate op hetzelfde moment met dezelfde intensiteit seks met elkaar willen. Twee personen die nooit samenvallen in wat ze eigenlijk het liefst zouden willen. Wat de één geeft is nooit precies wat die ander graag wil krijgen en omgekeerd. Er zijn steeds verschillen in voorkeuren, in tempo's, in domeinen van strelen, in de druk van het strelen, in de gewenste duur van het spel. Wie zich door een partner tot orgasme laat brengen, zal dat orgasme nooit krijgen wanneer hij of zij dat zelf wil, maar steeds vroeger of later.

Dit alles wordt ook goed geïllustreerd door het beschouwen van het nemen van initiatief voor seks. Er is er altijd één die eerst is, hoe dan ook. De ander komt erna. Zelfs al geeft de eerste aan dat de tweede moet beginnen, enz. In het begin van de seksuele omgang is er ook steeds een solofase.

Op het hoogtepunt van hun beleven zijn ze trouwens elk in zekere zin geïsoleerd. Ze zijn in wat sommige wetenschappers noemen de solofase van hun seksualiteit. Ze worden dan immers overrompeld door hun binnenlichamelijke ervaring van genot. Als men dan al met iemand zou 'samenvallen' dan is het toch hoofdzakelijk met zichzelf.

Sommigen zullen hier opwerpen dat het strelen de afstand tussen beiden reduceert. Echt strelen reduceert inderdaad de afstand. Strelen is niet wrijven. Strelen is een zinvol gebaar. Het vertolkt tederheid, graag hebben, troost (als verzoening met het menselijk tekort), appreciatie en toenadering. Het is een verwelkomde grensoverschrijding. Het is een vorm van nauw contact. Er zijn vormen van niet-consumerend strelen waarin ik jou niet reduceer tot een object van mijn behoefte. Integendeel, er bestaan vormen van strelen waarin men de ander als persoon oproept.

Strelen en gestreeld worden vertolken elk een eigen boodschap. Het gelijktijdige strelen is

een wederzijds gebeuren. Maar het is geen reductie van de één tot de ander. Beiden blijven tegelijk, maar onderscheiden, streler en gestreelde. Deze beide rollen goed uiteenhalen is één van de werkingsmechanismen van sekstherapie. Wanneer deze rollen onderscheiden zijn, kunnen de verschillende wensen op zowel het actieve als het passieve vlak duidelijk gesteld worden.

Het voorbeeld van Koen en Lea was een goede illustratie hoe twee mensen totaal onderscheiden zijn in hun seksueel beleven.

Hoe is de overbrugging van het onderscheid mogelijk?

De echte eenheid komt pas nadat in het **spreken** over seks het onderscheid is gesteld. We hebben het hier over het echte spreken, het ervarings- en gevoelsgebonden spreken over seks. Een spreken over seksuele gevoelens, wensen, angsten. Een spreken dat volgt op de overschrijding van de innerlijke tegenstrijdigheid die elk streven van de mens drijft. Een spreken dat dus volgt op de innerlijke bewustwording. Een spreken waarin men de eigen beleving van de seksualiteit aan een partner duidelijk maakt. In het spreken over seks wordt het verschil in visie tussen de partners eerst gesteld. Daarna wordt het behouden en overschreden tegelijk. Wanneer het scherp is gesteld, kan tot een overschrijding gekomen worden. Beide partners delen hier niet het spiegelbeeld van elkaars beleving. Er is geen identificatie. Ze vallen juist niet samen. Ze blijven elk volkomen origineel en werkelijk anarchisch in hun seksuele wensen: oorspronkelijk.

Terug naar het voorbeeld: spreken is wat Koen en Lea zouden moeten kunnen. Kon zij maar van hem horen hoe hij seks precies beleeft. Kon hij maar van haar horen wat haar afkeer betekent, hoe die er gekomen is en welke diepe verlangens er onder schuilen.

Door dat spreken komt men tot het **werkelijk meevoelen**. De kritische empathie, die er niet in bestaat dat ik voel wat jij voelt. Jouw seksuele gevoel is immers het mijne niet! Maar die er wel in bestaat dat ik mijn kijk op seks kan loslaten om mij te verplaatsen in jouw beleving van seks. Dat ik leer mee te voelen met jou. Dat ik jouw opwindend of afkeer leer zien. Werkelijk meevoelen is iets anders dan helemaal hetzelfde voelen. Werkelijk meevoelen is beseffen hoe wat zich in de ander afspeelt gelijk én **verschilt** van wat er zich in mij afspeelt.

In ons voorbeeld: Koen en Lea zouden dan leren meeleven met elkaars gevoelens rond seks. Ze zouden elk beter aanvoelen hoe ze daarin van elkaar verschillen en eventueel op elkaar gelijken. Zij voelt dan aan hoe groot zijn nood is. Hij zou van haar de precieze dimensie van haar afkeer en angst leren kennen. Daarna komt het tot het **afspreken** rond seks.

Een aantal dingen van seks kan men niet afspreken. Daarin blijft men elk alleen. Men kan slechts onderhandelen over wat men in handen heeft. Het gedrag, dingen die men kan doen of laten, het ogenblik, de duur, de wijze van strelen, enz. Men kan niet afspreken dat men opgewonden zal zijn, dat men dit of dat ook opwindend zal vinden, dat men een hoogtepunt zal hebben, dat men iets graag zal doen. In deze dingen staat iedereen er elk alleen voor.

Koen en Lea zouden dan kunnen zoeken naar uitingen van seksuele toenadering die toch reeds mogelijk zouden zijn, als bijvoorbeeld eenvoudige vormen van strelen, enzovoort.

In die seksuele communicatie vallen we nooit samen. Maar we kunnen wel de wens uitdrukken samen te vallen en één te worden. De wens totaal in elkaar op te gaan als intentie is wel mogelijk, in haar gerichtheid, niet in haar werkelijkheid.

In het 'milde overleg' (Vansteenwegen, 1995) wordt het verschil met gedragsgevolgen over-

schreden. We zien het elk zus en zo. Jij wordt daar niet en daar wel graag gestreeld. Als ik je zo benader, dan kietelt het. Dat soort flauwe oppervlakkige streling is voor jou niet opwindend. Aangezien we nooit samen tegelijk evenveel zin hebben, gaat er aan elke seksuele samenkomst toch een vorm van overleg vooraf, waarin er iets gebeurt met het seksuele verschil tussen ons beiden.

En toch meer dan spreken?

In zekere zin is er dus meer eenheid mogelijk tussen twee partners in het gesprek dan in het vrijen. We denken hier aan een echtpaar dat in verband met relaties met derden als regel had: je mag met gelijk wie seks hebben, als het maar geen praatrelatie wordt, want dan is het pas echt ontrouw!

De seksualiteit is dan de vertolking van de betrekking die men met elkaar wil hebben. De analoge taal is de voorkeurstaal bij uitstek om het betrekkingaspect in een relatie te vertolken (Bateson, 1972; Watzlawick, Beavin en Jackson, 1967; Haley, 1977). We maken hier een onderscheid tussen twee aspecten in iedere boodschap: het inhouds- en het betrekkingaspect.

Om het onderscheid tussen deze twee niveau's te illustreren, het verhaal van de wenende baby. Jan en Mien liggen te slapen. Midden in de nacht zegt Mien: 'De baby weent!' Jan kruipt traag recht en gaat kijken. Deze zin: 'De baby weent' bevat twee boodschappen: eerst is er het inhoudsaspect ('in de kamer weent er een baby') maar dit verklaart nog niet alles wat er gebeurde. Er zit in die zin ook nog een dringend verzoek, of een bevel: 'Jij moet opstaan en gaan kijken.' Mien stelt zich zo boven Jan. Als Jan dan opstaat stemt hij in met haar definitie van de relatie. Hij had ook kunnen zeggen 'Ja, ze weent' en hij had rustig kunnen blijven liggen. Dan was zijn relatieboodschap geweest: 'Als je wil dat er iets gebeurt, moet je zelf opstaan'. Als Mien dan opstaat, zou Jan kunnen zeggen: 'Nu je toch op bent, wil je eens kijken of het raam op de gang dicht is?' En nu probeert Jan hun relatie op dat ogenblik te definiëren als: 'ik ben boven en jij bent onder', enz.

Het blijkt nu dat de analoge taal, en hier meer bepaald, de seksualiteit als analoge taal een zeer belangrijke rol speelt als vertolker van de betrekkingboodschap tussen partners. Ze vertolkt het **streven** naar dichtbij zijn, naar eenheid. Ze vertolkt de **intentie van samen zijn**. Ze suggereert een eenheid. Maar ze realiseert die nooit. In die zin wordt een huwelijk nooit seksueel voltrokken! Het huwelijk blijft een overeenkomst om samen te leven, die het resultaat is van overleg.

De werkelijke intimiteit wordt gekenmerkt door een behoud van het onderscheid tussen de partners. Een intieme relatie is (Vansteenwegen, 1988) een relatie waarin men zichzelf mag zijn. Waarin men in zijn eigenheid wordt gerespecteerd. Een relatie waarin men met elkaar medeleeft en elkaar echt beluistert. Echt luisteren en begrijpen is ondermeer beseffen hoezeer men van die andere verschilt. In een intieme relatie is er steeds ook lichamelijke dichtheid. Een deugdloze seksuele relatie respecteert de eigenheid van elke seksuele partner. Een intieme relatie is ook gekenmerkt door gevoelsuitwisseling. Tenslotte veronderstelt elke intimiteit ook dat men tijd neemt zowel voor zichzelf als voor de relatie. Intimiteit in die zin kan men zelf bewerken. Het valt te maken. Men kan er met nut energie in steken.

We besluiten dat de wereld van het seksuele als analoge taal geen écht onderscheid kan stellen en overbruggen. Digitaal is dat wél mogelijk. Spreken kan de kloof overbruggen met

woorden en gedifferentieerde betekenissen. Opdat het niet bij woorden zou blijven, heeft deze overbrugging dan weer een lichamelijke vorm nodig, die de eenwording afbeeldt. In de seksualiteit wordt de eenwording slechts gesuggereerd.

Literatuur

- Bateson, G.(1972). *Steps to an ecology of mind*. Ballantine Books, New York.
- Bateson, G. en D. Jackson.(1968). Some varieties of pathogenic organisation. In :D.Jackson (Ed.) *Communication, family and marriage. Human communication volume 1*.(200-215) Science and behavior books, Palo Alto.
- Haley, J.(1976). *Problem solving therapy*. Jossey-Bass, San Francisco.
- Moyaert, P., *Ethiek en sublimatie*. Sun , Nijmegen.
- Vansteenwegen, A.(1980). Seks als communicatie. *Seksuologische Actualiteiten*, 3: 120-128.
- Vansteenwegen, A.(1988,1994). *Liefde is een werkwoord. Spelregels voor een relatie*. Lannoo, Tielt(B).
- Vansteenwegen, A.(1995). *Liefde na verschil*. Lannoo, Tielt (B).
- Verhulst, J.& Heiman, J.(1979) An interactional approach of sexual dysfunctions. *American Journal of family therapy*,7: 19-36.
- Watzlawick, P., J. Beavin en D. Jackson (1967). *Pragmatics of human communication*. Norton, New York.